

Peter Selg: Směrnice doktora Steinera a šlendrián doby

Řeč, pronesená ke 100. narozeninám paní Marie Jenny, 10. 1. 2007 v Goetheanu

... Goetheanum jako cíl cest pro poutníky, hledající Ducha, jak tomu bylo za časů Dr. Steinera, ztratilo svou mocnou přitažlivost. Je místem hádek a bojištěm rivalit. Přísné Směrnice Dr. Steinera nejsou respektovány, naopak je snaha se od nich odklonit a smířit se se zvyklostmi, které v divadelním světě vedly k tomu, že do něho vstoupila korupce. Pouze tehdy, když se vrátíme ke Směrnícím Dr. Steinera, je možné ozdravení. Není možné, když opět propadneme Šlendriánu doby.

Marie Steinerová, 18. 6. 1948

Milá Marie Jenny, vážení přítomní, milí přátelé, není to jednoduché být v jednom životě na Zemi sto let stár. Člověk mnohé prožije a narazí na mnoho hranic. Marie Jenny se nám před pár dny vrátila z nemocnice, kde prožila většinu svatých dní a nocí. Není to ale jenom nejistá a na jejích cestách labilní tělesnost, která stáří jen zřídka dovolí upadnout do čisté radosti, ale je to i život sám, to co bylo prožito, co přineslo zkušenost a to co zavazuje. Marie Jenny hledí tázavým pohledem na své dnešní sté narozeniny v Goetheanu Rudolfa Steinera, hledí na místo svého váženého učitele – a dokázala by si tuto slavnost představit i na jiných místech, v jiných prostorách s méně vzpomínkami, prostorách nezatížených očekáváním a neočekávajících. Nakonec se ale vše sběhlo tak, že se tady uskutečňuje oslava, že přišli přátelé a všichni pozvaní.



Marie Jenny prožila s Rudolfem Steinerem a Marií von Sivers příběh, který v určitém slova smyslu začal v Kolíně nad Rýnem představením Strážce prahu s Annemarií Donathovou. Příběh pokračoval Mariinou písní od Novalise, kterou Marie Jenny ve Stuttgartu, ve škole Alice Fels, před Rudolfem Steinerem a Marií von Sivers předvedla eurythmicky, takže dostala pozvání na Vánoční sjezd, aby tam s tímto představením vystoupila. Představení se konalo koncem roku 1923, kdy bylo Marii Jenny, tehdy Schusterové, šestnáct let. Rudolf Steiner předal okouzující dívce Marii Schusterové její členskou legitimaci v domě Friedwart v kanceláři Elisabeth Vreede: „Marieli (Marijánko), tady máte Vaši členskou legitimaci. Můžete s ní teď navštěvovat všechny přednášky, které chcete.“ Položil jí ruku kolem ramen a vedl ji do šatny, kde byly šaty i závoje, aby spolu vybrali to nejlepší pro její vystoupení s Novalisovou básní na Vánoční sjezdu: „Tak, Marieli, vybereme pro Vás to nejkrásnější“ – žluté šaty se světlezeleným závojem pro Novalisovu báseň „Marii“:

*Ich sehe dich in Tausend Bildern
Marie, lieblich ausgedrückt,
Doch keins von allen kann dich schildern,
Wie meine Seele dich erblickt.*

*Ich weiss nur, dass der Welt Getümmel
Seitdem mir wie ein Traum verweht
Und ein unnennbar süsser Himmel
Mir ewig im Gemüte steht.*

*Vidím tě v tisíci obrazech
Marie, milostně vyjádřenou,
Však žádný z nich tě nemůže vyjádřit tak,
Jak tě má duše zahlédla.*

*Vím jenom, že až shon světa
Mi jako sen odvane čas,
Tak v nekonečně sladkém nebi
Mne očekává věčná slast.*

Marie Jenny prožila Rudolfa Steinera velmi bezprostředně v poslední, kulminující fázi jeho života i díla. Prožila duchovně přednášky Rudolfa Steinera i jeho uměleckou činnost, prožila ho na eurytmických zkouškách i v učebních hodinách, které mnohdy probíhaly za vysokého napětí. Prožila jeho přísnost a vážnost i vysokou kvalitu, kterou on i Marie Steinerová vyžadovali od jimi vytvářeného umění. Prožila také jeho osobní kouzlo a mocný šarm, jeho eleganci, lehkost, spontánnost a duchapřítomnost. Jeho lásku ke zvířatům, ke kočkám i psům kolem Goetheana i jeho humor ve styku s lidmi, kterým humor od přirozenosti chyběl.

Později Marie Jenny často vyprávěla příhodu: „Jednou přišel na návštěvu k doktoru Steinerovi velice distingovaný, trochu zatuhlý, ale velice laskavý aristokrat z Bernu, pan von Mutach. Dveře otevřel sám doktor Steiner. Vytáhl z kapsy ořech, hodil ho před sebe, bleskově běžel za ním a současně volal: „Pane von Mutach, kdo ho bude mít první?“ Než si pan Mutach všechno uvědomil, pan doktor Steiner už oříšek zdvihl. Ale celá atmosféra se uvolnila a prohrála. Pan von Mutach ještě k tomu poznamenal, že měl pocit, že je najednou úplně bdělý.“

Marie Jenny však také viděla z největší blízkosti, pár dní před svými šestnáctými narozeninami, na konci Vánočního sjezdu, zoufalé, ano, brutální zhroucení Rudolfa Steinera, a slyšela přesně nezapomenutelná slova o tom, že byl otráven.

V měsících před nemocí doktora Steinera, ve kterých psal Směrnice dále, aniž by bral ohled na svůj katastrofální stav, čekal často její ctitel a přítel Paul Bühler před Truhlárnou na „nejkrásnější z eurythmistek“ - a měl u sebe nové rukopisné texty Rudolfa Steinera, které mu bezprostředně předtím, před dveřmi Ateliéru, dala Ita Wegmanová.

Paul Bühler a Marie Schusterová četli pak na louce v trávě v tom teplém pozdním podzimu 1924 a v „propuklém Michaelském čase“ listy s „hvězdným písmem“ Rudolfa Steinera – dříve než Paul Bühler, mladý básník a pomocník v Týdeníku, odnesl všechno Albertu Steffenovi do redakce.



Titul mého příspěvku „Směrnice Dr. Steinera a Šlendrián doby“ je od Marie Steinerové von Sivers, umělkyně, uctívané Marií Jenny.

Víme, že s touto niternou otázkou před nás Marie Steinerová předstupuje v obavě, jak daleko by všechno mohlo dojít a jak také došlo co je třeba udělat, aby jednoho dne vše mohlo být jinak v umění, v budově Goetheana i ve Společnosti. Víme, že i Marie Steinerová trpěla při zpětném pohledu a to nejenom tím, když se ohlížela na konflikty představenstva. Už tenkrát se jednalo o cestu Anthroposofie.

Bude budova Goetheana jednou zase místem intenzivní práce Společnosti – „... to je tajemství pokroku budoucího lidstva – působit ze společenství navenek“ (54, 193), místem, které do světa staví významný civilizační impuls esoterního díla, nebo jen Kongresové centrum, „sociálně plurální“, „moderní“ zařízení, v němž tak Rudolf Steiner – „... nekřesťanský princip a oportunismus ...“ bude vládnout a který se bude snažit chovat „přiměřeně době“ a – tolik Rudolf Steiner – „bude falešně popularizovat duchovní vědu?“ (254, 12)

Bude Goetheanum opět místem svébytným, z něhož bude vycházet specifické anthroposofické umění a kulturní impulsy, které přirozeně vyvolají rozšíření odporu („Když

by byla dnes Eurythmie tiskem chválena, pak je s námi něco v nepořádku.“ R. Steiner), nicméně přesto budou lidstvem používány? Budou mysterijní dramata, pro něž byla stavba Goetheana zamýšlena, opět s veškerou naléhavostí v centru našeho snažení – mysterijní dramata a všechno esoterické, co je s nimi spojeno? Vráť se opět do centra eurythmického umění „odvaha k prožitku“ místo intelektuality?

„Ozdravení“ Goetheana viděla Marie Steinerová pouze v návratu ke Směrnici Rudolfa Steinera, které Rudolf Steiner vytvořil a prakticoval ve způsobu sociální činnosti, ve smyslu Kultury nesobeckosti.



V jednom z dopisů posledního roku života píše Marie Steinerová: „Stavba Goetheana zůstala ušetřena zničení. Tím nám byla předána starost o její zachování. Tím jsme však spadli Ahrimanovi do náruče, který nás jen tak nenechá být.“

Protiváhu, kterou budeme muset vyvinout, bude ztráta osobních zájmů, kterými chceme sloužit Duchu a to vypadá jako nedostižný ideál. A přesto, stále hledající cesty k tomuto ideálu, nesmíme opustit půdu pravdy, musíme cvičit toleranci a musíme se naučit podporovat každou pozitivní práci.“

O „scéně bez esoterního základu“ s korupčními pravidly divadelního světa – k čemuž patří i finanční hodnocení herců podle jejich významu – hovoří Marie Steinerová všeobecně, že něco takového v Dornachu nemá místo. A vidí i nebezpečí, že v Goetheanu bude zaměstnáno stále více lidí, kteří k anthroposofii nemají žádný vztah, ano bude to dokonce chápáno jako proces pozitivní integrace, který je ale nerozlučně spjat s konečným odklonem od úlohy, se kterou je stavba spojena.

Tím ale není vylučována žádná spolupráce, naopak. Ne dříve a ne později – Edwin Frokose a Wilfried Hammacher to lépe doložili – vystupuje eurythmie a výstavba řeči tak často na veřejnosti jako v dobách, které Marie Jenny s Marií Steinerovou prožila a spoluvytvářela. „Zahrabat slova Rudolfa Steinera, darovaná současníkům a lidstvu“ by bylo to poslední, co by

Marie Steinerová chtěla.

Rudolf Steiner nezamýšlel „Sektu v pozadí“ (56, 142), ale ofenzivní kulturní hnutí na nejvyšší úrovni, s centrem v této osudem určené budově Goetheana, s plnou zodpovědností vůči Duchu, který je zde a zde býti má – Duchu Goetheana.

Tato slova Rudolfa Steinera slyšela Marie Jenny 1. ledna 1924 v jeho odpovědi na významnou řeč Luise Werbecka na konci Vánočního sjezdu, a ta vedou k přemýšlení. Rudolf Steiner, o kterém dnes často mnozí z členů anthroposofického hnutí myslí, že se ze strachu před nařčením z „kultu osobnosti“ od něho musí distancovat, sám sloužil vysokému Duchu Goetheana. „Duch Goetheana, pro kterého působíme, o něhož usilujeme a z něhož chceme pracovat ve světě.“ O tendencích v Anthroposofické společnosti tohoto ducha zamlčet hovoří Rudolf Steiner v září 1918 v Truhlárně (183, 187).

Milí přátelé, pro lidi, jako je Marie Jenny, není vztah k Rudolfu Steinerovi žádným problémem. Ona vidí Rudolfa Steinera denně před sebou, vedle sebe – i diskuse „o prokázání Boha“ přicházejí u lidí tehdy, když je duchovní prožitek dávno ztracen a nebo u lidí, kteří tento prožitek vzdali. Marie Jenny patří k příkladným lidem, kteří ze vzpomínajícího a přítomného prožitku srdce kráčí do budoucnosti, aby – jak říká Rudolf Steiner – „udrželi ve vědomé formě kontinuitu evoluce“. Marie Jenny byla jednou z těch, kteří 31. prosince 1923 na prosbu Rudolfa Steinera vstali, aby slíbili věrnost Duchu Goetheana. Byla nejmladší ze všech, kteří byli v Truhlárně přítomni a kteří tento slib učinili. Pak působila desetiletí v nejlépe křesťansky uchopeném umění eurythmie a tím i v mysterijním proudu nadcházející doby. Tady je dále pracováno pro budoucnost, možná i s pomocí individuality Marie Jenny a duší, které jsou s ní úzce spojeny, duší jejího Učitele a Přátel. O Goethovi a jeho přírodovědeckých snahách řekl Rudolf Steiner 5. listopadu 1916 významně: „V impulsu, který dal Goethe přírodovědeckému bádání – z něhož nebylo nic uchopeno ani porozuměno dnešními přírodovědci, učenci i mysliteli – spočívá něco, co může být přijato, ale až v dalších stoletích. Takže Goethe možná, až přijde ve své další inkarnaci, bude mít možnost navázat na to, co ještě ve svém přírodovědeckém pohledu v této své inkarnaci nedokončil.“ (172, 153)

Přál bych si, aby Marie Jenny ještě za svého života, na počátku 21. století viděla, že anthroposofická duchovní společnost učinila takový vývoj, aby se stala obnovujícím kulturním faktorem civilizace v oblasti umění, vědy a náboženství. Aby prožila, jak se Goetheanum znovu vzmohlo stát se Michaelským hradem, v němž společenství lidí vzájemně intenzivně propojených bude pracovat na reálné nouzi času, kterou téměř není možné popsat; bude vyzařovat a působit všeobsáhlým léčebným impulsem, který je pro civilizaci s okamžitou platností nezbytný. Přeji si, aby Marie Jenny prožila Anthroposofickou společnost ještě jednou jako reálně působící a sloužící nástroj obnoveného křesťanství v řeči a činu Krista a Michaela, jako duchovní společenství lidí, kteří se ve své práci vzájemně podporují a povzbuzují, kteří poznají své individuální osudy a jsou schopni je nést, a v těžkých dobách a obtížných situacích odvážně drží pospolu. Otec Marie Jenny ztratil výhodné místo provozního inženýra u firmy Krupp v Essenu kvůli svému významnému působení pro sociální trojčlennost a byl kvůli tomu nezaměstnaný, se sedmičlennou rodinou. I v budoucnosti, milí přátelé, bez tohoto druhu existenciálního úsilí, uvnitř i vně Anthroposofické společnosti, nepokročíme dál. A nemůžeme počítat s tím, že bychom si tímto působením vytvářeli pouze přátele.

Často s nejnvtirnějším prožitkem předváděla eurythmií Marie Jenny báseň Goetheho, která ve třicátých letech 20. století měla zásadní význam pro Hanse a Sofii Scholl. Tato báseň jim

pomáhala v jejich cestě odporu a s touto básní bych chtěl zakončit svou řeč k narozeninám Marie Jenny:

Feiger Gedanken, Bängliches Schwanken, Weibisches Zagen, Ängstliches Klagen Wendet kein Elend, Macht dich nicht frei. Allen Gewalten Zum Trutz sich erhalten, Nimmer sich beugen, Kräftig sich zeigen, Rufet die Arme Der Götter herbei.

Zbabělé myšlenky, Spoutané váhání, Ženské strachy, Úzkostné hádání Nezmění neřád, Neosvobodí tě. Všemu násilí se postavit, Nikdy se nesklonit, Mocně se ukázat Přivolá ruce bohů k tobě.

Ich sehe dich in Tausend Bildern
Marie, lieblich ausgedrückt,
Doch keins von allen kann dich schildern,
Wie meine Seele dich erblickt.
Ich weiss nur, dass der Welt Getümmel
Seitdem mir wie ein Traum verweht
Und ein unnennbar süsser Himmel
Mir ewig im Gemüte steht.